

PATRIMONI ARQUEOLOGIA // Joan Llinàs i Jordi Merino > TEXT I FOTOGRAFIA

Els jaciments de la Vall d'Aro (I)

La riquesa arqueològica de la Vall d'Aro es manifesta en bona part en els seus jaciments de l'antiguitat tardana (segles IV-VIII).

De la sèrie de dos articles que escriurem sobre els jaciments de la Vall d'Aro, en aquest primer esmentarem la vil·la romana de Pla de Palol, a Platja d'Aro, i les restes que hi ha sota la torre del Fum, al monestir de Sant Feliu de Guíxols.

Amb una personalitat forjada després de segles d'història, la vall del Ridaura, que ja des del segle IX es coneix com a Vall d'Aro, s'obre al mar entre les Gavarres, al nord, i l'Ardenya, al sud. Port privilegiat i preferent de part de la Selva i, molt especialment, de la ciutat de Girona, ha estat aquesta intensa relació amb el prelitoral el que s'ha sumat als avantatges de ser una terra fèrtil, amb un clima excel·lent i amb una llarga franja de litoral per esdevenir una zona poblada des dels temps més reculats. No és estrany, doncs, que les troballes arqueològiques de la vall cobreixin tots els períodes de la història, però nosaltres ens volem fixar en una etapa determinada: l'antiguitat tardana, entre els segles IV i VIII. Perdut i oblidat entre l'època romana i l'edat mitjana, en molts indrets les dades que tenim d'aquest període històric solen ser escadusseres o, fins i tot, inexistentes. No és aquest el cas de la vall d'Aro, on jaciments com la vil·la de Pla de Palol, el subsòl del monestir de Sant Feliu de Guíxols, les restes de Bell-lloc d'Aro o l'església vella de Santa Cristina mostren que aquest fou un període de considerable riquesa i activitat humana a tota la vall. Val la pena fer-hi una ullada.

La vil·la romana de Pla de Palol està situada a l'extrem nord-est de la vall, a tocar d'un petit port natural, al costat de cala Rovira i a llevant i al costat de la platja Gran de Platja d'Aro. Coneguda des de principis del segle XX, fou víctima del procés d'urbanització de la zona, sobretot a partir del bum turístic dels anys 50 i 60. Malgrat tot, les excavacions que s'hi han pogut realitzar (molt especialment les darreres, entre els 1998 i 1999) han permès el coneixement i, fins i tot, la conservació de parts del jaciment, del qual destaquen un conjunt termal, integrat en un habitatge particular, i restes de diverses estances i de patis interiors, actualment *museïtzades* i visitables.

Després d'un llarg període de gran activitat com a vil·la relacionada

especialment amb la producció i comercialització de vi, pels volts de l'any 400, Pla de Palol fou objecte d'unes importants reformes constructives que denoten que encara estava en ple funcionament. L'edifici sorgit d'aquestes reformes, avui *museïtzat* i visitable, estava format per tres grans cossos d'edificació ben diferenciats, entre els quals destaquen el cos nord, originalment de dos pisos i articulat entorn d'un pati central delimitat a l'est i a l'oest per sengles passadissos que permetien l'accés a diverses cambres, i el cos central, de tres grans estances obertes a un ampli corredor lateral.

Però eren altres temps, i en l'insegur segle V, amb un imperi romà agonitzant, una vil·la oberta al mar va deixar de ser el millor lloc per viure. Les excavacions

A dalt, vista de les restes que conformen el sector nord de les excavacions de l'any 1998 a Pla de Palol.

↳ Lluís Esteva i l'arqueologia de la vall d'Aro

a Pla de Palol van ser prou explícites i van revelar que, després d'una progressiva reducció de l'espai habitat, aquest edifici va ser definitivament abandonat a les primeres dècades del segle VI, i és molt probable que la resta de la vila, que desconexim, també. A partir d'ara haurem d'anar a buscar la població de la vall d'Aro a l'interior, a zones més arrecerades i protegides i, de fet, és molt probable que el Fenals d'Aro medieval (*villa Fenalis*), amb l'església de Santa Maria encimbellada en un contrafort del massís de les Gavarres, sigui l'hereu directe de Pla de Palol.

El que amaga la torre del Fum. Però abans d'abandonar la costa, ens hem d'aturar un moment al port més important de la vall, el de Sant Feliu. Les troballes d'època tardoantiga tant a la zona del monestir com al subsòl de la part antiga de la vila, provenen que molt probablement –com és lògic, d'altra banda– en aquest indret privilegiat cresqué un altre establiment romà d'importància, però ara com ara, a banda d'alguns enterraments i de materials diversos, l'arqueologia ha estat a Sant Feliu considerablement gasiva en aquest sentit.

Excepcionalment, tanmateix, quan l'any 1963 hom va decidir restaurar la torre del Fum, a la banda nord-oest del monestir, es va veure que es fonamentava i reaprofitava en part una singular construcció de planta exteriorment quadrada, de 5'70 m de costat, i interiorment octogonal, amb una entrada per la banda nord. Aquest edifici estava cobert amb una cúpula sobre petxines que arrenquen a partir d'una motllura i, a la banda de llevant,

Íntimament lligada amb la preservació i el salvament d'una gran part dels jaciments arqueològics de la vall d'Aro, hi trobem la figura de Lluís Esteva i Cruañas, sense la tasca del qual el coneixement de bona part d'aquestes restes seria, sens dubte, molt menor.

Nascut a Sant Feliu de Guíxols el 1906, li va tocar viure una època contradictòria, on un creixent interès científic pel patrimoni arqueològic i els avenços en el seu coneixement havien de conviure amb un procés urbanístic mal controlat, una administració excessivament permissiva i una manca de consciència general sobre la necessitat de preservar aquest patrimoni.

Des dels seus càrrecs de Delegat Local del *Servicio Nacional de Excavaciones Arqueológicas* i de conservador del Museu Municipal de Sant Feliu de Guíxols, amb escassos mitjans i en detriment d'hores de lleure i de vida familiar (la seva professió era l'ensenyament), Lluís Esteva fou l'ull que mai va deixar d'estar alerta sobre qualsevol amenaça de destrucció del patrimoni arqueològic a la vall d'Aro. Més endavant, en èpoques de més bonança, continuà la seva tasca lligat al museu com a director i encarregat de l'Arxiu Municipal de la seva vila natal, tasques que compaginà des del 1981 amb la presidència de l'Institut d'Estudis del Baix Empordà. Esteva fou protagonista en totes les excavacions i investigacions arqueològiques que es van fer a la vall d'Aro entre els anys 40 i 80, i els seus estudis i publicacions s'anaren succeint fins pocs mesos abans de la seva mort, l'any 1994 📖

s'aprecien altres estructures, més mal conegudes.

D'interpretació difícil per la seva singularitat, sembla que ens trobaríem davant d'una gran tomba monumentalitzada, un mausoleu, pertanyent a algun personatge significat. Al seu voltant hi

hauria crescut primer un cementiri (s'hi han documentat diverses tombes) i després un edifici de culte religiós que acabaria esdevenint un monestir. Com veurem en el segon article, aquest no és l'únic exemple d'un fenomen semblant a la vall d'Aro 📖

Josep Girona, Agustí Calvet (Gaziel) i Lluís Esteva al passeig del Mar de Sant Feliu de Guíxols // FOTO: Autor desconegut. ARXIU: AMSFG, Col·lecció Municipal d'Imatges.